

ГРАД БАЊА ЛУКА
CITY OF BANJA LUKA

**Акциони план
за унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бањој Луци
за период 2020-2026. године**

Новембар, 2019. године

УВОД

Позитивни трендови за побољшање квалитета живота лица са инвалидитетом (у даљем тексту ОСИ) у Босни и Херцеговини огледају се у ратификацији Стандардних правила Уједињених нација о изједначавању могућности за лица са инвалидитетом 2003. године, изради Политике за лица са инвалидитетом за Босну и Херцеговину која је усвојена 2008. године, доношењу **Стратегије унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у РС 2017–2026**. Босна и Херцеговина је ратификовала УН Конвенцију о правима лица са инвалидитетом 2010. године.

Град Бањалука је традиционално пружао услове за квалитетан живот лица са инвалидитетом¹ у педесетак посљедњих година. У периоду када је инвалидност посматрана искључиво са медицинског модела, учињени су сви напори да се обезбиједи услови за лијечење, рехабилитацију и едукацију лица са инвалидитетом. Истовремено је подржаван и покрет лица са инвалидитетом, па у Бањалуци дјелују - дуги низ година, сљедеће организације:

- Удружење глувих и наглувих – Бањалука,
- Удружење дистрофичара – Бањалука,
- Градска организација слијепих – Бањалука,
- Регионално удружење параплегичара и осталих тјелесних инвалида регије – Бањалука,
- Удружење инвалида рада – Бањалука,
- Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним лицима – Бањалука,
- Удружење цивилних жртава рата регије – Бањалука.

Ових 7 организација су се удружиле у „Градски одбор Удружења инвалида града Бање Луке“, подржан од Градске управе, па имају статус удружења од локалног интереса.

У новије вријеме, тј. почетком деведесетих - још за вријеме трајања ратних дејстава у Бањалуци, оформљени су Савези ових организација - који дјелују на нивоу Републике Српске, и који су углавном смјештени у Дому инвалида- Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица у улици Фране Супила.

Тренд социјалног модела инвалидности - Бањалука је прихватила међу првим градовима у Босни и Херцеговини - деведесетих година и подржава га до данас. Тако да су - у нашем граду присутне и организације које окупљају све особе са инвалидитетом:

- УГ „Први осмијех“,
- Хуманитарна организација „Партнер“,
- Удружење омладине са инвалидитетом „Ифопарт“,
- Борачка организација – Одбор РВИ,
- Удружење за помоћ лицима са проблемима у менталном здрављу и њиховим породицама „Заједно“,
- Удружење родитеља и дјеце и омладине са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја лука“,
- Удружење за помоћ лицима са аутизмом „Дјеца свјетлости“,
- Удружење родитеља и лица са посебним потребама „Храбро срце“,
- Центар за подршку породицама дјеце и лица са потешкоћама „Дајте нам шансу – Звјездице“,
- УСЗ Центар за специјалистичке социјалне услуге „За мајку и дијете“,
- Удружење грађана Центар за едукацију „Твоја ријеч“ Бања Лука,
- Удружење ампутираца УДАС – Бањалука.

Васпитно образовне установе:

1. Центар „Заштити ме“,
2. ЈУ Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора и

¹ У даљем тексту скраћеница ЛСИ

3. ЈУ завод за физикалну медицину и рехабилитацију Др „Мирослав Зотовић“.

Установа за запошљавање Центар за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида Бањалука.

Убрзан раст потреба, и одговора на потребе је у периоду од 2000-године до данас резултирао кроз низ активности: уклањање архитектонских баријера, отварање вртића за дјецу са посебним потребама, адаптација основних и средњих школа за редовно похађање школе, отварање библиотеке за слијепе, адаптације на Универзитету, прилагођавање јавног превоза потребама лица са инвалидитетом и увођење социјалних услуга (персонална асистенција, дневни центри и др.). Ово су само неки од великих корака који су учињени за побољшање услова живота наших суграђана - кроз различите пројекте, од којих је најважнији био - Редформа социјалне заштите у граду Бањалуци, коју је имплементирао Независни биро за хуманитарна питања - у сарадњи са градским властима. Путем овог пројекта, почеле су се развијати услуге за особе са инвалидитетом у Бањалуци.

Методологија

У изради новог плана, анализирали смо остварени напредак, користили смјернице *Стратегије развоја града Бања Лука у периоду 2018-2027. године, Стратегије унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у РС 2017-2026. године*, користили смо методу фокус групе са свим заинтересованим странама и партнерима који су дио овог плана са којима смо имали радионицу за одређивање циљева и активности. **Радну групу за одржавање фокус група и израду плана** чинили су представници Градске управе **Драшко Валан и Сања Јовановић** и представници ЈУ „Центар за социјални рад“ **Оливера Мاستикоса и Сандра Добријевић Шипка**. На састанцима одржаним 16. и 18.10.2019. године реализовано је 9 фокус група по различитим областима на којима је присуствовало преко 40 учесника представника цивилног друштва, различитих установа и институција.

Стратегијом развоја града Бања Лука у периоду 2018-2027. године израђена је у складу са стандардизованом Методологијом за интегрисано планирање локалног развоја (МиПРО). Водећи принципи на којима се заснива Стратегија развоја града Бања Лука су одрживост (интеграција економског и сектора заштите животне средине) и социјална укљученост. Принцип социјалне укључености подразумијева једнаке шансе за све и правичност у смислу идентификовања потреба и интереса маргинализованих и социјално искључених група становништва.

У том смислу, у оквиру свих стратешких циљева дефинисани су одређени пројекти и мјере који се односе на јачање социјалне инклузије рањивих група. Посебно је дефинисан Стратешки циљ 4: *Препознатљив регионални, образовни, здравствени, културни, спортски и центар унапређене социјалне инклузије*, који у највећој мјери обухвата програме, пројекте и мјере који се односе на унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бањалуци.

Анализа стања је израђена на основу доступних истраживања и програма рада институција у Граду Бањалуци.

Анализа стања

Социјална заштита

Град Бањалука нема посебну евиденцију за ЛСИ - тако да се при планирању потреба користи база ЈУ Центар за социјални рад. Центар евидентира кориснике - који су разврстани у дјетињству као лица са инвалидитетом, одрасла лица зависна од туђе његе и помоћи, лица која користе социјалне услуге, и лица - која због радне неспособности, примају новчану помоћ или, повремено, једнократну помоћ. Према подацима 30.06.2019., у Бањој Луци има

преко 4615 корисника туђе његе и помоћи, од којих је 1775 потпуно зависно од помоћи других лица - тзв. прва група.

Глува лица имају проблеме са комуникацијом, због којих им је неопходан тумач и по том основу не примају помоћ. Они су укључени у право на личну инвалиднину које је постало актуелно од 01.07.2019. године на основу Одлуке Владе РС. Ово право је регулисано 30.06.2019. године за 670 пунољетних лица и 237 малољетних лица. Личну инвалиднину исплаћује Министарство здравља и социјалне заштите РС. Инвалиднина је у износу од 100,00 КМ што је значајно побољшало ситуацију лицима са инвалидитетом којима је инвалидитет наступио прије 18 године и имају право на туђу његу и помоћ.

Ова евиденција не обухвата ратне војне инвалиде и цивилне жртве рата - јер они своја права остварују по законима који нису у сфери социјалне заштите.

Иако мали број лица са инвалидитетом прима новчану помоћ из ове популације, не може се рећи да ЛСИ живе у задовољавајућим условима - јер су новчани цензуси за помоћ изузетно ниски, и не уважавају чињеницу да су њихови животни трошкови знатно већи од трошкова лица која немају инвалидитет. Инвалидност не угрожава само лице са инвалидитетом већ и цијелу породицу.

Табела бр.1. Дјеца са посебним потребама по врстама инвалидитета и полу 31.12.2018.

РАЗВРСТАВАЊЕ	ПОЛ		БРОЈ	ПРОЦЕНАТ
	ЖЕНСКИ	МУШКИ		
Оштећење вида	6	11	17	3
Оштећење слуха	16	14	30	5
Глас, говор, језик	4	6	10	2
Тјелесно оштећење	50	60	110	20
Ментална заосталост	38	62	100	17
Комбиноване сметње	95	121	216	38
Друге сметње	25	20	45	7
Аутизам и психички поремећаји	3	44	47	8
УКУПНО	237	338	575	100

Највећи број међу корисницима чине дјеца школског узраста - између 7 и 18 година живота.

Права која се остварују у ЈУ «Центру за социјални рад»:

1. Право на новчану помоћ, за лица угрожена материјалном ситуацијом, а немају породицу која је Породичним законом обавезна за изржавање;
2. Додатак за помоћ и његу другог лица - је новчана накнада лицима са тешким тјелесним или чулним сметњама, лицима ментално ометеним у развоју - степена теже и тешке ометености, лицима вишеструко ометеним у развоју - са умјереном, тежом и тешком менталном ометеношћу, лицима обољелим од аутизма, и хронично душевно обољелим лицима која су лишена пословне способности - која не могу без туђе његе и помоћи да се крећу и задовољавају основне животне потребе. У односу на функционално стање, постоје двије групе: потпуна зависност, и дјелимична зависност. Висина додатка за помоћ и његу другог лица - обрачунава се у проценту од просјечне нето плате, остварене у Републици - у претходној години, и износи: 20% од основице за потпуно зависна лица, и 10% за дјелимично зависна лица;
3. Право на помоћ у кући, за лица угрожена материјалном ситуацијом, а остварују правно на додатак за помоћ и његу другог лица, изражава се у сатима помоћи 20 до 80 сати мјесечно;
4. Право на личну инвалиднину, лица која су инвалидитет стекла прије 18 године, степен инвалидитета од 80 до 100%:
5. Право на увећан дјечији додатак;

6. Право на помоћ за оспособљавање (рефундација трошкова превоза и накнада исхране);
7. Дневно збрињавање за дјецу и одрасла лица;
8. Право на смјештај у установе социјалне заштите - уколико је у питању тешко онеспособљење, и уколико родитељи не могу адекватно да се брину о дјетету;
9. Право на смјештај у другу породицу, уколико дјеца или одрасло лице имају теже сметње у свакодневном функционисању;
10. Родитељи остварују право на рад са скраћеним радним временом;
11. Родитељима се може одобрити једнократна новчана помоћ - за задовољење посебних потреба дјеце, и друга проширена права.

Дјеца - која су прије 15. године оцијењена као неспособна за самосталан живот, имају право на: продужено здравствено осигурање - Фонд здравственог осигурања, породичну пензију иза смрти родитеља - Фонд ПИО; могућност остваривања права на одлазак на љетовање - Фонд дјечије заштите РС; продужење родитељског права - Основни суд.

Проширена права и услуге:

1. Проширено право на персоналну асистенцију;
2. Накнада за смјештај у сопствену породицу (за дјецу са тежом и тешком менталном ретардацијом),
3. Право на накнаду трошкова превоза пратиоца дјетета са посебним потребама за дјецу која су у основној школи,
4. Право на здравствено осигурање.

Разврставање дјеце са посебним потребама - избјегава се прије 3. године живота, с обзиром на то да је дијете још мало - да би се утврдиле одређене физичке или психичке сметње, међутим, ако је клинички успостављена дијагноза која упућује на тежа оштећења, разврставање се врши и са годину дана, како би родитељи остварили одређена права - као што је право на дјечији додатак, скраћено радно вријеме, и др. Најчешће се процјена врши на узрасту од 5 и 7 година, односно пред полазак у школу, и након 1. разреда.

Табела бр. 2. ПОДАЦИ 31.12. 2018. ГОДИНЕ	МАЛОЉЕТНИ		
	Укупно	М	Ж
Укупан број лица са тјелесним оштећењем и хроничним обољењима	110	60	50
Вишеструке сметње	216	121	95
Укупан број лица са оштећењем интелектуалног функционисања	100	61	39
Број лица са лаким оштећењем интелектуалног функционисања	65	38	27
Број лица са умјереним оштећењем интелектуалног функционисања	29	20	9
Број лица са тежим оштећењем интелектуалног функционисања	5	3	2
Број лица са дубоким оштећењем интелектуалног функционисања	1	0	1
Укупан број лица са психичким поремећајима и обољењима (аутистични спектар)	92	69	23
Број лица са перзавивним развојним поремећајима	47	44	3
Број лица са дуготрајним сметњама понашања	45	25	20
УКУПНО	710	441	269

Уколико посматрамо старосну доб **81 дијете је старости од 16-18 година, 100 дјеце је старосне доби 14-16 година што значи да у наредних 5 година имамо 181 које је потенцијални корисник права на дневно збрињавање.** За дјецу се услуге углавном пружају у установама Центар „Заштити ме“, ЈУ Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора и ЈУ завод за физикалну медицину и рехабилитацију „Др Мирослав Зотовић“. Од августа 2019. године пружају се услуге и у УСЗ Центар за специјалистичке социјалне услуге „За мајку и дијете“ у којем се пружају услуге за 10-торо дјеце.

Када су у питању одрасла лица са инвалидитетом најтачније податке имамо у односу на лица која примају личну инвалиднину² и корисници су права на додатак за туђу његу и помоћ. Ови корисници су разврстани по старосној доби:

- 18-21 година 29,
- Од 22-26 година 88,
- Од 27-45 година 193,
- Од 46-59 година 141,
- 60 година и више 76.

Из приложеног видимо да је број пунољетних корисника до 26 година 117, а које би могли очекивати да поднесу захтјев за услуге дневног збрињавања.

Број корисника помоћи у кући очекујемо да ће порастати за 10-20% с обзиром на то да је све мањи број лица која имају породичну подршку, а примања пензионера су изузетно ниска.

Такође очекујемо пораст броја корисника персоналне асистенције, јер је све већи број младих са инвалидитетом који завршавају школу и желе се осамосталити да раде и живе сами.

Што се тиче подршке у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју, ове године 2019. предато је 160 захтјева. Помоћ се углавном састоји у накнади трошкова превоза и трошкова смјештаја (3 дјеце на смјештају). За основне школе, трошкове превоза за дијете и по потреби за пратњу - сноси ЈУ Центар за социјални рад 106 , а за средње школе и факултет - Министарство здравља и социјалне заштите 54 дјеце.

Наша установа преферира смјештај дјеце и одраслих са посебним потребама у заједници- хранитељство и 33 - оје је смјештено у хранитељске породице. Само у случајевима који имају оправдан разлог доноси се одлука у смјештају у институцију.

Табела бр. 3. Установе у које су смјештена дјеца и одрасла лица са инвалидитетом

Назив установе	број дјеце и одраслих лица
ЈУ Завод за заштиту женске дјеце и омладине Вишеград	1
ЈУ Дом за лица са инвалидитетом Приједор	1
Центар за дјецу ометену у развоју Будућност ДЕРВЕНТА	2
Центар Заштити ме - интернат	2
ЈУ „Геронтолошки центар“	58
Завод за збрињавање ментално инвалидних лица Баковић	4
Завод за заштиту дјеце и омладине "Пазарић"	2
ЈУ Дом за лица са инвалидитетом „Чиркин поље", Приједор	18
ЈУ Дом за лица са инвалидитетом , Вишеград	25
УКУПНО	115

² Накнада за личне инвалидине уведена Одлуком Владе Републике Српске („Сл.гласник РС“, број:53/18.). Остварују је лица са инвалидитетом преко 80% а која су инвалидитет стекла прије 18 године

Регистровано је укупно 601 одрасло лица са проблемима на психичком плану односно лица са оштећењем интелектуалног функционисања.

Највећи број корисника, уопште, је у доби од 21 до 45 година, и обично се не ради само о проблему оштећења интелектуалног функционисања већ га прате и друге сметње, па се најчешће ради о комбинованим сметњама.

Табела бр. 4. Одрасла лица са оштећењем интелектуалног функционисања

ПОДАЦИ 31.12. 2018. ГОДИНЕ	ПУНОЉЕТНИ		
	Укупно	М	Ж
Укупан број лица са оштећењем интелектуалног функционисања	288	172	116
Број лица са лаким оштећењем интелектуалног функционисања	88	50	38
Број лица са умјереним оштећењем интелектуалног функционисања	96	62	34
Број лица са тежим оштећењем интелектуалног функционисања	52	36	16
Број лица са дубоким оштећењем интелектуалног функционисања	52	24	28
Укупан број лица са психичким поремећајима и обољењима	25	17	8
УКУПНО	601	361	240

Табела бр. 5. Одрасли корисници са интелектуалним оштећењима који користе права у области социјалне заштите у односу на пол

Право	м	ж	Укупно
Новчана помоћ	54	26	80
Додатак за помоћ и његу другог лица Прва група	123	92	215
Додатак за помоћ и његу другог лица Друга група	208	90	298
Лична инвалиднина	180	118	298
Дневни боравак	35	67	103

За одрасла лица са менталном ретардацијом, постоје четири дневна боравка (УМНРЛ Оникс, Моја лука, Дјеца свјетлости - аутизам и Дајте нам шансу звјездице) и један дневни боравак за лица са проблемима у менталном здрављу УГ „ЗАЈЕДНО“. У Удружењу за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бањалука је у склопу дневног центра и радионица за радну окупацију.

Оно што је уочено посљедњих година - јесте пораст корисника права на додатак за помоћ и његу другог лица тако, нпр. у овом одјељењу је - 2008. године, било 1600 корисника, док - 2014. године, тај број се повећао на 2335 корисника, а 2019. године 31.06.2019. је укупно 4540 корисника:

- Прва група 1755 корисника укупно ж 916 м 835
- Друга група 2785 ж 1479 м 1306

Најзаступљенија категорија - су корисници преко 55 и више година, што указује да се ради о лицима која нису више у могућности да се укључе у процес професионалне рехабилитације, и програми који се њима намјењују – треба да буду адекватни потребама старијих лица. Ова категорија највише користи додатно права на једнократну новчану помоћ, помоћ у кући, јавну кухињу, здравствену заштиту, превентивни програм Дневних центара за старе, и збрињавање у установе социјалне заштите.

Табела бр. 6. Преглед одраслих корисника са инвалидитетом по правима и полу

Категорија	Жене	Мушкарци	Бр. корисника
Додатак за помоћ и његу другог лица	2253	1915	4168
Новчана помоћ	166	283	449
Перс. асистенција	36	39	75
Помоћ у кући	46	21	67
Превентивни програм Дневни центри за старе			150

Од укупног броја корисника на пословима за лица са проблемима у менталном здрављу, 542 прима туђу његу и помоћ, прва група је 187 корисника а друга група је 355 корисника. Ова категорија је често у тешкој економској ситуацији, новчану помоћ 127 лица.

Највећи број корисника има од 27 до 59 година старости, те је највише жена у граду старосне доби од 46 до 59 година, док, када посматрамо мушкарце највише их има од 46 до 59 година и они претежно живе у приградском и сеоском подручју.

Посебан потенцијал за подршку лицима са проблемима у менталном здрављу - је Удружење «Заједно» у оквиру којег 40 корисника добија подршку кроз Дневни центар. Подаци показују: да је овај Дневни центар на локацији гдје је близу највећем броју корисника, а да постоји потреба за додатним Дневним центром - у подручју Лазарева. Корисници имају потребу за продуженим лијечењем, али нема услова за то - због недостатка здравствених установа, недостатка услуге у локалној заједници. Посљедице су: рецидиви, и тешко функционисање корисника, породице, и погоршавање - са могућим негативним посљедицама за породицу и окружење.

Здравствена заштита

На територији града Бањалуке се налазе установе здравствене заштите свих нивоа, а већина их је прилагођена корисницима инвалидских колица.

Град Бањалука континуирано ради на изградњи, санацији, адаптацији и опремању објеката у којима се обављају услуге примарне здравствене заштите. Од 2008. године санирано је петнаест (15) објеката амбуланти породичне медицине; изграђено је једанаест (11) нових објеката амбуланти породичне медицине. Само два објекта амбуланти породичне медицине немају приступ, тоалет и санитарије - прилагођене лицима са умањеним тјелесним способностима, и лицима у инвалидским колицима, а то су објекти у МЗ Петрићевац и МЗ Нова Варош.

У 2019. години Град је започео изградњу објекта амбуланте породичне медицине у МЗ Петрићевац и у плану је да иста буде у употреби 2020. године.

Стратегијом развоја Града Бања Лука планирана је санација и адаптација објекта амбуланте породичне медицине у МЗ Нова Варош до 2022. године, те ће сви објекти амбуланти породичне медицине бити приступачни за особе са колицима.

У свим објектима Службе породичне медицине (осим у два горе наведена) може се ући инвалидским колицима, постоје тоалети прилагођени особама са инвалидитетом, док у осталим службама прилагођени тоалети постоје у појединим амбулантама.

У Службу за стоматолошку здравствену заштиту, као и остале службе Дома здравља, могу неометано ући особе са инвалидитетом путем рампе и лифта.

Стоматолошке услуге су у потпуности прилагођене ментално недовољно развијеним лицима и стоматолози Дома здравља су обучени за пружање услуга овим лицима, о чему свједочи и захвалница Центра „Заштити ме”.

Уколико се стоматолошке услуге не могу пружити на примарном нивоу здравствене заштите, пацијенти се упућују на секундарни ниво здравствене заштите, тј. пружају се у Заводу за стоматологију Републике Српске (зграда Поликлинике у Бањалуци), или Клиници за максилофацијалну хирургију Универзитетског клиничког центра РС у Бањалуци.

У специјалистичким амбулантама из гинекологије се пружају гинеколошке услуге за кориснице инвалидских колица, а такође постоји и прилагођен простор и одговарајући гинеколошки сто за прегледе особа са инвалидитетом.

У специјалистичким амбулантама из гинекологије због специфичности популације, приоритети се односе на пацијенткиње које долазе са упутницама са ознаком СИТТО (хитно) или на шалтер, те се тријажом установи да спадају у хитне случајеве по протоколу за хитне случајеве из гинекологије. Остале пацијенткиње се примају према заказаном термину прегледа. У осталим службама Установе у којима се заказују термини прегледа, примјењује се и принцип тријаже пацијената.

У Установи право првенства имају ратни војни инавалиди, породице палих бораца и труднице.

У Дому здравља у Бањој Луци не постоје посебне смјернице које помажу побољшању услуга у здравству за особе са инвалидитетом.

У протекле двије године обављена је едукација здравствених радника Дома здравља на тему Здравствена заштита вулнерабилних популационих група.

Обим и начин остваривања права на медицинска средства као права на здравствену заштиту, прописаног Законом о здравственом осигурању, остварује се путем Фонда за здравствено осигурање РС.

Запошљавање

Намјенско запошљавање инвалида је организовано у Центру за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида, а.д. ЈУ Фонд за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида Републике Српске у периоду од 2014. до 2019. године, вршила је своје редовне активности дефинисане Законом, а које укључују и финансирање по компонентама запошљавања, samozapoшљавања и економске подршке лица са инвалидитетом са најмање 40% инвалидности, 70% тјелесног оштећења и лица са лаком и умјереном менталном ретардацијом (интелектуалном инсуфицијенцијом).

Подаци за Град Бања Луку у наведеном периоду су сљедећи:

- Фонд је издвојио укупно 245.572,00 КМ за запошљавање, samozapoшљавање и економску подршку за укупно 88 инвалидних лица. Од наведеног броја, 52 лица су ратни војни инвалиди, 33 лица су са тјелесним оштећењем и 3 лица са лаком менталном ретардацијом (интелектуалном инсуфицијенцијом).
- Такође, Фонд је у наведеном периоду вршио редован поврат доприноса на плату инвалидних лица субјектима који запошљавају лица са инвалидитетом, а у циљу одрживости запослености наведених лица. По наведеном основу, Фонд је издвојио укупно 4.073.706,00 КМ за период 2014-2019. година, за правне субјекте регистроване на подручју Града Бања Лука.

На Заводу за запошљавање Републике Српске – Филијала Бања Лука пријављено је - у септембру 2019. године, 174 лице са инвалидитетом, од којих је 17 жена. Завод за запошљавање Републике Српске суфинансира samozapoшљавање ратних војних инвалида у износу од 5.000 КМ и финансира запошљавање код послодаваца ратних војних инвалида у износу од 4.000 КМ. У осталим програмима које Завод за запошљавање финансира нису посебно издвојена лица са инвалидитетом као циљне категорије, јер се суфинансирање њиховог запошљавања и samozapoшљавања врши преко Фонда за професионалну

реабилитацију и запошљавање инвалида Републике Српске. Међутим, особе са инвалидитетом могу конкурисати на све програме које Завод за запошљавање финансира током године, о којима су подаци доступни на интернет адреси www.zzzrs.net.

Табела бр. 7 Стање на евиденцији незапослених особа са инвалидитетом на дан 30.09.2019.

0 Без школе	0	0
1 Неквалификовани радници	31	0
2 ПК-НСС радници	6	0
3 Квалификовани радници	75	9
4 Техничари ССС	44	6
5 ВКВ специјалисти	6	0
6-1 Виша стручна спрема	5	0
7-1 ВСС 180 ECTS	1	1
7-2 ВСС 240 ECTS,4г,5г,6г	5	1
7-3 Мастер 300 ECTS	0	0
7-4 Магистар стари програм	0	0
8 Доктори наука	1	0
УКУПНО	174	17

Ратни војни инвалид	137	2
Војно мирнодоп. инв.	1	
Инвалид рада	2	1
Категоризована омладина	11	8
Цивилна жртва рата	2	2
Остали инвалиди	21	4
УКУПНО	174	17

Старосна структура	УКУПНО	Жене
Од 15 - 18 година	0	0
Од 18 - 20 година	1	0
Од 20 - 24 година	2	1
Од 24 - 27 година	1	1
Од 27 - 30 година	3	2
Од 30 - 35 година	4	2
Од 35 - 40 година	5	2
Од 40 - 45 година	8	1
Од 45 - 50 година	28	2
Од 50 - 55 година	40	3
Од 55 - 60 година	53	1
Од 60 - 65 година	28	2
65 година	1	0
УКУПНО	174	17

Према врсти оштећења	УКУПНО	Жене
Слух	7	2
Вид	2	1
Остала физ. оштећењ	140	8
Оштећ. гов. и гласа	2	2
Ментално оштећење	4	
Комбиновано оштећ.	2	
Мент. и физ. оштеће.	2	1
Остало	15	3
УКУПНО	174	17

Спорт, култура и туризам

Спорт лица са инвалидитетом организован је у складу са *Програмом развоја спорта града Бања Лука за период 2018-2022. године*. Приоритетне области финансирања за сваку годину на приједлог градоначелника усваја Скупштина града. Спорт лица с инвалидитетом је организован кроз спортске савезе одређене спортске гране, као и Савез за спорт и рекреацију инвалида Републике Српске који окупља све спортове лица са инвалидитетом који се не могу организовати кроз савез своје матичне спортске гране. Организован лигашки систем такмичења у параолимпијским спортовима на нивоу Републике Српске имају само Савез сједеће одбојке инвалида Републике Српске, који је у једном моменту имао и два нивоа такмичења и Стрелачки савез инвалида Републике Српске. Кошарка у колицима има организован систем такмичења на нивоу БиХ, а на нивоу Републике Српске само турнирски

систем такмичења. У Бањој Луци, поред клубова из наведених савеза, постоје и атлетски клубови инвалида који немају организован систем такмичења. С обзиром на то да цјелокупни спорт, како на нивоу Републике Српске, тако и у БиХ, нема прописан модалитет финансирања спорта па тако и у спорту лица са инвалидитетом нема јединственог модалитета финансирања спортова лица с инвалидитетом што представља велики проблем у организацији и одржавању спортских такмичења.

Може се закључити да су лица с инвалидитетом углавном препуштена сама себи у погледу могућности да се баве спортом и створе услове за то. Организоване активности су првенствено у облику повремених такмичења манифестационог карактера, а реализују се са великим потешкоћама, уз ослањање на буџет Града Бањалука. Ипак, има и позитивних примјера организовања спорта за лица са инвалидитетом. Један од њих је модел функционисања Савеза сједеће одбојке инвалида Републике Српске, који је према процјени стручњака из ове области, достигао веома висок ниво у организацији и спровођењу сталних такмичења на просторима Републике Српске.

Систем такмичења намијењених лицима с инвалидитетом варира различито од спорта, односно од најелементарнијих (један или два турнира годишње) до веома напредних и сложених система који се примјењују у најпопуларнијим колективним спортовима. Дужина такмичења се креће од само неколико дана у години код неких спортских дисциплина, па све до такмичења која се у континуитету одвијају готово читаве године (нпр. сједећа одбојка). У сегменту организације и спровођења такмичења постоје бројни проблеми који директно утичу на њихов квалитет. Већину такмичења организују и њима руководе недовољно оспособљена лица, међу којима доминирају волонтери, осим такмичења у сједећој одбојци и кошарци у колицима. Отуда се на већини такмичења свих нивоа често дешавају пропусти (неадекватано уређени прилази објектима и тоалету, недостатак волонтера, непостојање прецизних пропозиција такмичења што у спорним ситуацијама утиче на регуларност такмичења).

Већина такмичења се, због финансијских и организационих проблема спроводи по најкраћем и најједноставнијем систему на само једној, евентуално двије до три манифестације годишње. Овакав начин организовања утиче на недовољну медијску покривеност спорта лица с инвалидитетом, што је повезано и са његовим лошим статусом у друштву. То уједно негативно утиче на одређивање потенцијалних спонзора који би могли наћи свој интерес кроз финансирање ових активности.

Наведени недостаци нису толико изражени у спортским дисциплинама које су успјеле да организују струковне савезе (сједећа одбојка, кошарка у колицима, стрељаштво), па се они могу узети као добар модел организовања и спровођења спортских активности лица с инвалидитетом.

У Републици Српској не постоји стандардизовани систем категоризације усмјерен ка спортским захтјевима лица с инвалидитетом, тако да сваки појединачни савез регулише ту област на свој начин или се примјењују правилници установљени на нивоу међународних институција у конкретном спорту. Велики проблем у пракси представља мањак простора и термина за тренинге.

Узимајући све наведено, улога спорта у животима лица са одређеном врстом и степеном инвалидности је од непроцјењивог значаја, како у превентивном, тако и у рехабилитационом смислу. Ово се не односи само на њих лично, већ и на друштвену заједницу у цјелини, јер се стање у којем се налазе, негативно или позитивно, пројектује и на саму заједницу у којој егзистирају. Нема дилеме да је за цјелокупно друштво од изузетне важности да се то стање учини што је могуће више прихватљивим.

Спорт и физичка вјежба одавно се користе као терапијско средство лијечења код лица с инвалидитетом. У сврху наведеног, спорт лица са инвалидитетом не треба само да тежи стварању врхунских спортских резултата, већ искључивом побољшању развоја спорта, формирању нових спортских организација које ће укључивати што већи број лица с инвалидитетом са територије Града Бањалука. Јачање капацитета и саме организације

спортских организација лица с инвалидитетом треба да буде један од главних циљева овог програма.

Категоризација спорта и спортиста с инвалидитетом

Спортови лица с инвалидитетом требају да буду категорисани на начин како и код валидних спортова, јер прописани систем организације важи за све спортске организације. Спортске организације из параолимпијских спортова са територије Града Бањалука учествују у суфинансирању програмских активности кроз основни програм уколико учествују у прописаном такмичарском систему матичног спортског савеза, а програмске активности осталих спортских организација лица с инвалидитетом (слијепи и слабовиди, глуви и наглуви, и др.), као и спортских организација ментално недовољно развијених лица суфинансирају се из посебног и допунског програма.

Категоризација спорта лица с инвалидитетом

Категоризација спорта лица с инвалидитетом, због малог броја спортских организација, се спроводи без класификације спортских организација и у спортовима заступљеним на параолимпијским играма, а како слиједи:

- Категорија спорта;
- Постигнути резултати у протеклој такмичарској сезони;
- Организација такмичења

Проблеми финансирања

Према постојећим подацима из евиденције неколико организација које се баве спортом лица с инвалидитетом, иако ови подаци нису ажурирани, дошло се до поражавајуће чињенице да се тек негдје око 1-2% лица са неким видом тјелесног оштећења организовано бави спортским активностима. Уколико се зна да у неким европским земљама број физички активних лица с инвалидитетом износи чак и 80%, онда је очигледно да је стање код нас веома лоше. То указује не само на сиромаштво и недовољну уређеност спортског система који ће препознати значај и важност бављења спортом лица с инвалидитетом.

Као и у валидном спорту велики утицај на (не)финансирање спорта лица с инвалидитетом јесте непримјењивост члана 38. Закона о спорту којим је дефинисано да се спортске активности лица с инвалидитетом финансирају дијелом из буџета Републике Српске и општинских буџета, али и из средстава Фонда пензијско-инвалидског осигурања и Фонда здравственог осигурања, али до данашњег дана ова два фонда нису поступила у складу с одредбама Закона о спорту. У неколико наврата представници више спортских организација су покушали да кроз писмену кореспонденцију и састанке са представницима ових фондова, ријеше најкрупније проблеме, али резултата није било. Главно оправдање зашто не учествују у финансирању спортских активности лица с инвалидитетом је да закони по којима они функционишу нису усклађени са Законом о спорту. У том смислу потребно је утицати на надлежна министарства да изврше сва потребна усклађивања и донесу потребна подзаконска акта како би се и ови фондови укључили у финансирање спортских активности лица с инвалидитетом. То би у значајној мјери побољшало услове за рад и организацију спортских организација лица с инвалидитетом на територији Града Бањалука.

Упркос великој традицији спорта на нашим просторима и значајним спортским достигнућима, помало је занемарено право лица с инвалидитетом да и они имају адекватне услове за бављење спортом и остваривање врхунских резултата. Ови подаци недвосмислено показују да би један од од стратешких циљева у наредном периоду требало да буде стварање предуслова за укључивање што већег броја лица с инвалидитетом са територије Града

Бањалука у организоване спортско-рекреативне активности и формирање квалитетније материјалне основе за њихов стручни третман.

Општи циљ:

- Финансирање спорта лица с инвалидитетом кроз моделе суфинансирања програмских активности спортских организација лица с инвалидитетом.

Посебни циљеви:

- Подршка програмима спортских организација лица с инвалидитетом који укључују већи број лица с инвалидитетом у спортске активности са подручја Града Бањалука.
- Организовати семинаре за тренере, судије, медицинско особље и друга стручна лица са квалификованим и лиценцираним инструкторима надлежних међународних федерација.
- Подржавати пројекте који ће довести рјешавање архитектонских баријера и омогућавање лаког приступа свим спортским објектима лица с инвалидитетом.

ПРОГРАМА РАЗВОЈА СПОРТА ГРАДА БАЊА ЛУКА СА ПРИОРИТЕТИМ ОБЛАСТИМА ФИНАНСИРАЊА ЗА 2019. ГОДИНУ

Табела бр. 8 Буџетски износ спортских организација лица са инвалидитетом

КЛУБ	Реализовано у 2018. год.	БУЏЕТСКИ ИЗНОС ЗА 2019.
Кошаркашки клуб инвалида „ВРБАС“	27.006,70	29.084
Одбојкашки клуб инвалида „БАЊА ЛУКА“	24.996,62	26.919
Стрељачки клуб инвалида „БАЊА ЛУКА“	4.999,47	5.385
Инвалидски одбојкашки клуб „БОРАЦ“	3.998,97	4.306
Шаховски клуб инвалида „БАЛКАН 1926“	1.998,37	2.153
Стрељачки клуб инвалида „БОРАЦ“	1.999,47	2.153
	64.999,60	70.000

У основном програму суфинансирања програмских активности спортских организација лица са инвалидитетом учествују спортске организације са територије града Бањалука у спортским гранама члановима Међународног параолимпијског комитета (*IPC - International Paralympic Committee*), ако се налазе у систему такмичења матичног спортског савеза Републике Српске или БиХ најмање три године заредом.

Класификација (рангирање) спортских организација лица са инвалидитетом се не врши.

Суфинансирање програмских активности спортских организација лица са инвалидитетом из основног програма односи се на:

- 1) суфинансирање превозних трошкова, смјештаја и исхране спортиста за редовна такмичења,
- 2) суфинансирање трошкова организације такмичења, котизације као и накнаде за судије, делегате и сл.,
- 3) суфинансирање коришћења спортских објеката,

- 4) суфинансирање љекарских прегледа,
- 5) суфинансирање набавке спортске опреме,
- 6) суфинансирање административних трошкова до 10% од укупног износа одобрених средстава.

Чланом 22. Правилника прописано је да се за учешће у основном програму суфинансирања врши на основу јавног позива, а чланом 24. Правилника прописано је на који начин и која су неопходна документа као услов за конкурисање.

Критеријуми за суфинансирање програмских активности спортских организација лица са инвалидитетом унутар категорисаних спортских грана из основног програма финансирања су:

- 1) категорија спорта,
- 2) постигнути резултати у протеклој такмичарској сезони,
- 3) организација такмичења.

Јавни позив за спортске организације лица са инвалидитетом за учешће у Основном програму суфинансирања програмских активности спортских организација у оквиру Програма развоја спорта Града Бањалука са приоритетним областима финансирања за 2018. годину расписан је 1. јуна 2018. године, а затворен је 2. јула 2018. године. На овај јавни позив, пријавило се шест спортских организација лица са инвалидитетом.

Табела бр. 9 Буџетски износ за Посебни програм суфинансирања спортских организација лица са инвалидитетом

НАЗИВ ПОДНОСИОЦА ПРИЈАВЕ	НАЗИВ ПРОГРАМА / ПРОЈЕКТА	Реализовано у 2018. год.	Буџетски износ 2019
Клуб специјалних спортова "Бања Лука"	Програмске активности у 2019.	4.000,00	5.072
Друштво за спорт и рекреацију слијених "Вид"	Такмичење у голбалу, куглању, говорном пикаду и шаху	3.000,00	3.032
Стонотениски клуб за особе са инвалидитетом "Врбас"	Програмске активности у 2019.	5.000,00	4.864
Атлетски клуб инвалида „Врбас"	Отворено међународно атлетско првенство ОСИ 2019.	0	3.032
		12.000,00	16.000

У Посебном програму суфинансирања програмских активности и пројеката припадају спортске организације које имају такмичарске активности, али њихове спортске гране нису параолимпијске и нису чланови Генералне асоцијације међународних спортских федерација (*Sport Accord - Union for both Olympic and non-Olympic International Sports Federations*).

Овом програмском моделу припадају спортско-рекреативна удружења, као и спортска удружења, која нису чланови републичких спортских савеза или савеза на нивоу БиХ, у којима су укључене спортске активности лица са инвалидитетом, као и лица с посебним потребама.

Одлуком о расписивању јавног позива дефинисани су приоритети суфинансирања програма и пројеката посебног програма у складу са буџетом и општим интересом у области спорта града Бањалука, а односи се на:

- 1) подстицање и стварање услова за унапређење и развој спорта, односно бављења грађана спортом, посебно дјецe, омладине, жена и лица са инвалидитетом,

- 2) едукација, информисање и савјетовање грађана, спортиста и осталих учесника у систему спорта о питањима битним за бављење одговарајућим спортским активностима и дјелатностима,
- 3) периодична тестирања, сакупљање, анализа и дистрибуција релевантних информација за адекватно задовољавање потреба грађана у области спорта на територији града, истраживачко-развојни пројекти и издавање спортских публикација.

На јавни позив за овај програм пријавило се пет спортских организација лица са инвалидитетом, од тога једна спортска организација није финансирана због непотпуне документације, односно пројектне активности се односе на 2018. годину.

Критеријуми

(1) Процјена квалитета посебних програма спортских организација, врши се према критеријумима:

- 1) категорија спорта,
- 2) финансијски и оперативни капацитет,
- 3) значај програма/пројекта,
- 4) методологија,
- 5) одрживост програма/пројекта,
- 6) финансијски план и рационалност трошкова.

Табела бр. 10 Одређивање буџетског износа по категоријама

КАТЕГОРИЈА	Реализовано у 2018. год.	БУЏЕТСКИ ИЗНОС ЗА 2019.
ПОСЕБАН ЗНАЧАЈ	11.500,00	11.894
ЗНАЧАЈ	1.000,00	1.106
	12.500,00	13.000

У допунском програму суфинансирања програма/пројекта спортских организација учествују спортске организације категорисаних спортова регистроване у складу са Законом са територије града Бањалука и које су препознате у систему спорта у складу са прописаним општим интересом у спорту града Бањалука, а посебно:

- 1) адаптација, санација или изградња спортских објеката,
- 2) организација школских и студентских такмичења,
- 3) стручно оспособљавање и усавршавање кроз систем континуиране едукације,
- 4) специфична опрема и реквизити за спортска удружења,
- 5) куп такмичење,
- 6) стипендије категорисаним спортистима,
- 7) организација званичних спортских такмичења и манифестација од посебног значаја и значаја за град Бањалуку.
- 8) Организација званичних спортских такмичења Републике Српске и такмичења на нивоу БиХ.

Чланом 43. Правилника прописано је да се за учешће у допунском програму суфинансирања – спортска такмичења или манифестације врши на основу јавног позива, односно, на који начин и која су неопходна документа као услов за конкурисање.

Програми подносиоца пријава који су сврстани за такмичења или манифестације од посебног значаја за град Бањалуку, који су бодовани са 49 бодова и мање, не могу бити увршћени у овај програм као спортска такмичења или манифестације од посебног значаја, већ се по

принципу аутоматизма сврставају као спортска такмичења или манифестације од значаја за град Бањалуку, ако испуњавају прописане услове и минимални број бодова из члана 44. става 5. Правилника, односно, програми подносиоца пријава који су сврстани за спортска такмичења или манифестације од значаја за град Бањалуку који су бодовани са 35 бодова и мање, не могу бити увршћени у овај програм.

На Јавни позив за овај програм пријавило се пет спортских организација лица са инвалидитетом, од којих је једна спортска организација пријавила такмичење на територији друге општине, а једна спортска организација је пријавила манифестацију која није намијењена за лица са инвалидитетом.

Оцјењивање и вредновање пријава по Јавном позиву врши се одвојено за спортска такмичења или манифестације од посебног значаја и спортска такмичења или манифестације од значаја за град Бањалуку.

Критеријуми вредновања

- 1) учесници (број учесника, број земаља, старосна доб),
- 2) ниво такмичења (регионални, балкански, европски и свјетски),
- 3) ефекти значаја за град Бањалуку и
- 4) потреба финансијских средстава града Бањалука за реализацију спортске манифестације у односу на укупан износ средстава за реализацију програма.

Табела бр. 11 Спортска такмичења или манифестације од посебног значаја спортских организација лица са инвалидитетом за град Бању Луку

КЛУБ	НАЗИВ МАНИФЕСТАЦИЈЕ	Реализовано у 2018. год.	БУЏЕТСКИ ИЗНОС ЗА 2019.
Кошаркашки клуб инвалида „Врбас“	„Евро лига 2“	8.000,00	8.116
Одбојкашки клуб инвалида „Бања Лука“	Међународни турнир у сједећој одбојци „Banjaluka open 2019“	3.500,00	3.778
		11.500,00	11.894

Расподјела средстава за категорију посебан значај (КПЗ) износи 11.894,00 КМ и врши се у складу са Правилником о критеријумима, условима и начину суфинансирања програма спортских организација и манифестација од интереса за град Бањалуку („Службени гласник Града Бања Лука“, број: 46/17)

Табела бр. 12 Спортска такмичења или манифестације од значаја за Град Бањалуку

КЛУБ	НАЗИВ МАНИФЕСТАЦИЈЕ	Реализовано у 2018. год.	БУЏЕТСКИ ИЗНОС ЗА 2019.
Друштво за спорт и рекреацију слијепих „Вид“	„Викенд спорта у куглању, голбалу и говорном пикаду“	1.000,00	1.106

Расподјела средстава за категорију значај (КЗ) износи 1.106,00 КМ и врши се у складу са Правилником о критеријумима, условима и начину суфинансирања програма спортских организација и манифестација од интереса за град Бањалуку („Службени гласник Града Бања Лука“, број: 46/17).

Јавна установа Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске - намијењена је општем образовању, информисању и задовољавању културних потреба слијепих и слабовидих лица, као и развоју библиотичке области.

Од Одлуке Владе Републике Српске о оснивању 2006. године Специјална библиотека свакодневно испуњава своју мисију, осигурава и дистрибуира слијепим и слабовидим особама књиге у њима прихватљивим техникама.

Библиотека је јединствена институција ове врсте у Републици Српској. Специфичност установе, лежи у чињеници да је једина установа у Републици Српској у којој слијепа и слабовида популација може наћи наслове који су јој прилагођени, као и чињеници да Библиотека сама прилагођава наслове и обогаћује свој фонд, те у улози библиотеке, која својим дјелатностима осигурава приступ знању, информацијама као и културним садржајима са сврхом образовања, информисања, коришћења слободног времена, а напослјетку и очувању менталног здравља слијепих и слабовидих особа.

Библиотека од почетка 2019. године располаже књижним фондом од 10.036 библиотечких јединица које користи 602 слијепих у Републици Српској и широм региона. Овај број је у овом моменту већи. У Библиотеци слијепе и слабовиде особе имају могућност посудити библиотечку грађу у три доступне технике – на Брајевом писму, у аудио-дигиталној техници и увећаном слогу, користећи расположиве асистивне технологије.

У складу са законским и подзаконским актима, као и циљевима дефинисаним *Локалним акционим планом за унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бањалуци – за период 2014-2019. године*, Библиотека је испуњавала своју основну мисију, а то је учинити приступ информацијама и култури уопште у што је већој могућој мјери. Даљи развој библиотечких услуга обухвата шире категорије корисника: особе са дислексијом, тешко покретне особе и особе са психо-моторичким оштећењем.

Библиотека организује сљедеће културне активности и догађаје:

- *Литерарни конкурс* има статус регионалног међународног конкурса, који није предвиђен само за слијепу популацију. Расписан је 13. пута и на исти у просјеку пристигне стотињак радова. Стручни жири је сваке године различит и окупља познате књижевнике, људе из образовања, религије, јавног живота, наравно слијепе људе, људе из области библиотекарства. У прилог чињеници да су слијепи људи вриједност нашег друштва говори и чињеница да су иако радови под шифром, радови слијепих аутора готово су редовно у прва три награђена рада;
- *Књижевне вечери* на којима се писци, из *едиције „Један писац једна књига“*, представљају корисницима и пријатељима ове установе који су сами прочитали своје дјело у тонском студију Библиотеке. Едиција постоји већ 6 година и располаже са респектабилним бројем наслова. Наравно, морају се споменути и *едиције „Отргнути од заборав“* као и *едиција „Великани“*-у припреми;
- *Научни округли столови и конференције* (најмање 3 стручна скупа годишње, а учествује у великом броју истих). Посљедњи у низу који је Библиотека организовала уз подршку Града, назива „Ево их иду“, посвећен је лику и дјелу Јованке Милошевић, мајке академика Владе Милошевића. Јованка је у истоименом дјелу писала о доласку Аустроугарске на ове просторе, патњама и борби нашег народа, аграрној реформи, сиромашењу и отимању имања српских сељака преко националне банке аустрије, миграцијама у САД осиромашених и обесправљених, просветитељства као начину преживљавања и још о много чему. Ово дјело настало 1934. године, путем *едиције „Отргнути од заборав“* представљено је кроз призму књижевника Берислава Благојевића, историчара Музеја Републике Српске Јанка Врачара, признатих и познатих учесника, а затим и у Београду. Ово дјело наставља да живи као културна баштина републике Српске, већ на Вишњићевим данима у Бијелини, а онда преко корисника широм региона. Један од значајнијих скупова, у посљедњих 27 година, окупио је стручњаке из региона који су разговарали о стању и

перспективи брајевог писма на Балкану. Посљедица овога окупљања су бројне заједничке регионалне активности, сарадње, библиотечке размјене које су у ову установу донијеле троцифрен број нових наслова у вриједности преко 60 000,00 КМ.

- *Музичко сценске вечери* на којима се издвајају дешавања на платоу испред библиотеке као што су већ познати Видовдански концерти, на којем су учествовали: Џез састав Комбајн, Џез поези кабаре, али оркестар преминулог маистра Здравка Ћосића, и многи други. Али, још важнија чињеница је да су раме уз раме наступали слијепи људи, који су показивали своје завидно умијеће. До прије неколико година, било је скоро па незамисливо да слијепи људи наступају пред видећом публиком. Много је умјетника наступало у Библиотеци као што је: проф. Динко Благојевић - једно од највећих пијано имена, професор Милан Савић, маестро Спирос Писинос, директор филхармоније Кипра и др. Потребно је споменути и првенац албум који је представљен у Библиотеци слијепог аутора Бошка Требовца;
- *Позоришне вечери, мобилност и стваралаштво* слијепих људи у области културе, као радни наслов имена „Хоризонти“ који су окупили ова настојања, заједнички са групом младих ентузијаста и глумаца окупљених око ДИС позоришта младих Бањалука захтијева посебну пажњу, како због резултата који су постигнути, тако и због одјека у региону који је постигнут за неколико година.

О свим активностима, настојањима, сарадњама ове установе могу се наћи информације на званичној адреси www.bsrs.rs, као и фејсбук страници „Библиотека за слијепе Бањалука“. Сајт библиотеке је јединствен по томе што представља својеврстан портал који је у исто вријеме прилагођен и слијепој и видећој популацији и на одсјеку за библиотекарство на Универзитету у Источном Сарајеву се студентима показује као примјер.

У **туристичком** погледу, ради се на прилагођавању излетишта, плажа, а особе са инвалидитетом су укључене и у производњу и продају сувенира. Постоји неколико хотела који имају услове за пријем гостију са инавалитетом. Значајан број угоститељских објеката све више прилагођава своју понуду лицима са инвалидитетом. Извјесни смјештајни капацитети су прилагођени архитектонски, и са приступачним цијенама у Специјалној библиотеци за слијепи лица и у Центру за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида.

Редовна дешавања у области **културе** су - сликарске изложбе у галерији Удружења УДАС, као и филмски фестивал посвећен тематици инвалидности - у организацији ХО „Партнер“. Оба догађаја се подржавају средствима Града. Повремено се организују специфични догађаји - као што су изложбе у Музеју РС, Народног позоришту Републике Српске, и др.

Образовање и васпитање

Образовање и васпитање ученика на подручју града Бање Луке врши се у 29 основних и 17 средњих школа. У ове бројке су убројана и два Центра - који образују дјецу у основном и средњем образовању, те Музичка школа која такође има оба нивоа образовања. Од 2014. године у Бањој Луци дјелује и четвороразредна ОВУ „Прва балетска школа“ Бања Лука.

Специјалне школе су:

- **Центар „Заштити ме“** гдје се образују дјеца умјерене и теже менталне ретардације, те дјеца која имају вишеструке сметње. У школској 2019/20. години у основној школи је број ученика 93. У средњој школи је број ученика 30;

- **Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора** – који, у школској 2019/20, има - у основној школи-14 ученика, а у средњој - 13 ученика.

У 17 бањалучких средњих школа, у школској 2019/20, уписано је 9.376 ученик. У укупном броју ученика, укључено је 139 ученика разне врсте ометености. У двије специјалне школе-у два Центра, школује се 43 средњошколца.

У 29 основних школа на подручју Града, школује се 16.331 ученик. Од укупног броја, 184 ученика је укључено у редовне школе за ученике са разним сметњама у развоју и 72 ученика који су у поступку разврставања.

Република Српска - од 2009. године, има Закон о образовању одраслих (андрагошко образовање) - којим се уређује област образовања одраслих. Усвајањем Закона, и формирањем Завода за образовање одраслих РС, направљен је снажан искорак унутар образовне политике, што ће неминовно довести до увођења реда у области образовања одраслих, али и до повећања образовне понуде, те стварање нових профила занимања, прилагођених тржишту рада. У Бањој Луци, регистровано је 15 субјеката који се баве образовањем одраслих.

Овдје је корисно споменути - да постоје и три верификована програма који имају за циљ - оспособљавање за његу старијих особа, као и за рад и бригу о особама с инвалидитетом. То су: *Програм оспособљавања за његоватеља старих и немоћних лица* („Службени гласник РС“, број 88/11), *Програма за оспособљавање за занимање персоналног асистента за лица са моторичким и сензорним оштећењем*, и *Програма оспособљавања за пружатеља подршке лицима са интелектуалним тешкоћама* („Службени гласник РС“, број 97/13). Сва три програма су јавно важећа, и садрже 500 наставних сати (комбинација теорије, вјежби и практичне наставе). Након успјешно завршене обуке, полазници добијају увјерење с могућношћу уписа новостеченог занимања у радну књижицу.

Превоз

Уговором који је закључен са превозницима за јавни градски и приградски превоз лица на подручју града Бањалука и који истиче 31.12.2020. године, дефинисано је да бесплатан превоз у возилима јавног градског и приградског превоза, имају родитељи погинулих бораца и слијепа лица са пратиоцем. Такође кроз цјеновник, који је саставни дио поменутих уговора, дефинисано је да повластице за мјесечну карту на једној групи линија имају инвалиди I и II категорије (мјесечна карта износи 14,00 КМ).

Уважавајући у потпуности проблеме са којима се сусрећу лица са инвалидитетом, Одјељење за саобраћај и путеве провело је поступак и закључио оквирни споразум за пружање услуга превоза лицима са инвалидитетом (ИН ТАКСИ) са превозником „ЛУКАЈИЋ“, сп, који истиче 2020. године, средства за субвенционисање овог превоза се планирају буџетом на годишњем нивоу, а све у циљу омогућавања укључења лица са инвалидитетом у заједницу и њихово потпуно учествовање у свим аспектима живота.

Град Бањалука је организовао и превоз тзв. панорамским аутобусом до излетишта Бањ брдо, од прољећа до јесени (у зависности од временских услова), а како би овај превоз могле користити и лица са инвалидитетом, услов за одабир превозника је био да је возило – панорамски аутобус прилагођен за превоз поменутих лица, односно да посједује рампу за улаз/излаз лица у колицима.

Приликом одабира превозника за јавни градски и приградски превоз лица на подручју града Бањалука (2013-2020. године), додатни број бодова је био за аутобусе који су прилагођени за превоз лица са инвалидитетом- нископодна изведба аутобуса или да имају рампу, па превозници приликом набавке, односно обнове возног парка углавном набављају ове аутобусе, тако да се сада превоз на градским линија већином обавља овим аутобусима.

У оквиру редовних активности Одјељење за саобраћај и путеве у више наврата организује састанке са представницима удружења инвалидних лица, а све у циљу побољшања или отклањања недостатака у постојећим услугама и саобраћајној инфраструктури.

За суфинансирање пројекта „Прилагођен превоз лица са инвалидитетом“ који Удружење дистрофичара регије Бања Лука проводи од 2005. године, планирана су средства у Одјељењу за културу, туризам и социјалну политику. Почетком новембра 2016. године, пуштен је у рад „ИН ТАКСИ“ и исти је доступан корисницима радним данима од 07.00 до 22.00 часа, суботом од 07.00 до 13.00 часова, док недјељом и државним празницима ова услуга се не врши. Услугу суфинансира Одјељење за саобраћај и путеве. Удружење дистрофичара регије Бања Лука је до новембра 2016. године вршило ову услугу, али је и даље наставило своје активности кроз уговорене возње за дјецу са инвалидитетом у средње школе, љекару, превоз корисника у дневне центре и по потреби врши превоз станара Центра за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида Бања Лука.

Становање

У јулу мјесецу 2019. године, Народна скупштина Републике Српске усвојила је Закон о социјалном становању. Законом о социјалном становању ова област први пут је системски уређена - дефинисани су носиоци реализације, корисници права, поступак и начин додјеле, управљање, одржавање, својина и располагање стамбеним јединицама, као и закупнина и обавезе плаћања. Право на додјелу ових станова имаће социјално угрожена и рањива лица, млади и млади брачни парови, лица са дефицитарним занимањима и други, који нису у стању да властитим средствима обезбиједи кров над главом.

Регулативе различитих земаља различито дефинишу појам социјалног непрофитног становања. Оно што је већини заједничко јесте - да је социјално становање организовано обезбјеђивање становања - одређеног стандарда, породичним домаћинствима која, из различитих, а прије свега економских и социјалних разлога, нису у могућности да себи прибаве стамбени простор на тржишту. У Европи је прихваћен енглески термин „social housing“ који најшире означава бригу и државну подршку становању.

Социјално непрофитно становање је данас неодвојиво повезано са укупном социјалном политиком, посебно политиком социјалне инклузије и кохезије, али и са политиком регионалног и локалног развоја, развојним плановима и политикама локалних заједница. Такође, социјално непрофитно становање представља неодвојиви дио стамбених политика, везује се са циљевима и политикама запошљавања и са одрживим развојем у цјелини.

Подршка за реализацију пројеката путем јавног позива

- Подржани пројекти у 2014. години:

1. *Удружењу за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бањалука*, додјељује средства у износу од 2.500,00 КМ за реализацију пројекта „Ритам нас спаја“;
2. *Градској организацији слијепих Бања Лука*, додјељује средства у износу од 2.500,00 КМ за реализацију пројекта „Дружењем лакше подносим сљепоћу“;
3. *Удружењу родитеља дјеце и омладине са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја Лука“*, додјељује средства у износу од 2.100,00 КМ за реализацију пројекта „Социјализација дјеце и младих са најтежим онеспособљенима“;
4. *Удружењу дистрофичара регије Бањалука*, додјељује средства у износу од 1.600,00 КМ за реализацију пројекта „Пливањем до самопоуздања“;
5. *Down sy i mi*, додјељује средства у износу од 1.500,00 КМ за реализацију пројекта „Јачање родитељства кроз информативне и едукативне радионице“;
6. *Координационом одбору инвалидских организација Републике Српске - КОИРС*, додјељује средства у износу од 1.500,00 КМ за реализацију пројекта „Одрживи сервис подршке за лица са инвалидитетом“;

7. *Савезу инвалида рада града Бања Лука*, додјељује средства у износу од 1.500,00 КМ за реализацију пројекта „Јачање економске самосталности инвалида рада и њихових породица“;
8. *Удружењу за помоћ лицима са аутизмом „Дјеца свјетлости“*, додјељује средства у износу од 2.800,00 КМ за реализацију пројекта „Услуге у заједници за лица аутистичног спектра“;
9. *Удружењу грађана „Заједно“*, додјељује средства у износу од 1.700,00 КМ за реализацију пројекта „Укључи се пјесмом“;
10. *Удружењу омладине са инвалидитетом ИНФОПАРТ*, додјељује средства у износу од 1.100,00 КМ за реализацију пројекта „Желим бити самосталан“;

- Подржани пројекти у 2015. години:

1. *Удружењу за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бањалука*, средства у износу од 3.000,00 КМ за реализацију пројекта „Акција младих у заједници“;
2. *Удружењу дистрофичара регије Бањалука*, средства у износу од 1.300,00 КМ за реализацију пројекта „Пливањем до самопоуздања“;
3. *Савезу инвалида рада града Бањалука* средства, у износу од 1.000,00 КМ за реализацију пројекта „Спортска такмичења инвалида рада“;
4. *Удружењу „Заједно“* - удружењу за подршку породицама, лицима и заједници у менталном здрављу Бањалука, средства у износу од 2.000,00 КМ за реализацију пројекта „Социјална заштита душевно обољелих лица“;
5. *Удружењу за помоћ лицима са аутизмом „Дјеца свјетлости“*, средства у износу од 2.300,00 за реализацију пројекта „Креативно-окупационе активности за одрасла лица из аутистичног спектра“.
6. *Удружење омладине са инвалидитетом „Инфопарт“ Бањалука*, средства у износу од 2.200,00 КМ за реализацију пројекта „Кампања -Не стај ми на пут!“;
7. *Градској организацији слијепих Бањалука*, средства у износу од 2.400,00 КМ за реализацију пројекта „Учинимо информацију... доступну свима“;

- Подржани пројекти у 2016. години:

1. *Удружењу дистрофичара регије Бањалука* средства у износу од 2.000,00 КМ за реализацију пројекта „Неформално запошљавање пирографијом“;
2. *Савезу инвалида рада града Бањалука* средства у износу од 1.000,00 КМ, за реализацију пројекта „Спортска такмичења инвалида рада 2016.“;
3. *Удружењу родитеља дјеце и омладине са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја лука“*, средства у износу од 1.000,00 КМ за реализацију пројекта „Моја лука“;
4. *Удружењу „Заједно“* - удружењу за подршку породицама, лицима и заједници у менталном здрављу Бањалука средства у износу од 1.300,00 КМ, за реализацију пројекта „Допринос јачању општег здравља душевно обољелих“;
5. *Удружењу за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бањалука* средства у износу од 1.200,00 КМ, за реализацију пројекта „Самозаступање-достојанство и равноправност у заједници“;
6. *Удружењу паралегичара, обољелих од дјечије парализе и осталих тјелесних инвалида регије Бањалаука* средства у износу од 1.000,00 КМ, за реализацију пројекта „Едукацијом до социјализације и оснажења“;

7. Удружењу за помоћ лицима са аутизмом „Дјеца свјетлости“ средства у износу од 1.500,00 КМ за реализацију пројекта „Третманске и креативно-окупационе активности за лица из аутистичног спектра“;
8. Удружењу глувих и наглувих регије Бањалука средства у износу од 1.000,00 КМ, за реализацију пројекта „Обука рада на рачунару и сигурна употреба интернета“;
9. Удружењу родитеља и лица са посебним потребама „Храбро срце“ Бањалука средства у износу од 1.000,00 КМ, за реализацију пројекта „Ја и свијет око мене“;
10. Хуманитарној организацији „Партнер“ средства у износу од 1.200,00 КМ, за реализацију пројекта „Самосталан живот-моје право“;
11. Удружењу грађана „Сва дјеца свијета“ средства у износу од 1.500,00 КМ, за реализацију пројекта „Halliwick-терапијско пливање за дјецу са посебним потребама“;

- Подржани пројекти у 2017. години:

1. Удружењу за помоћ лицима са аутизмом „Дјеца свјетлости“ средства у износу од 3.624,00 КМ за реализацију пројекта „Креативне радионице, радионице рециклаже и третманске радионице за лица из аутистичног спектра“;
2. Удружењу родитеља и лица са посебним потребама „Храбро срце“ Бањалука средства у износу од 3.000,00 КМ за реализацију пројекта „Ја и свијет око мене“;
3. Удружењу глувих и наглувих регије Бањалука средства у износу од 2.876,00 КМ за реализацију пројекта „Представа на тему - Занемаримо разлике“;
4. Градској организацији слијепих Бањалука средства у износу од 3.300,00 КМ за реализацију пројекта „Брајево писмо - пут касније ослијепљених кроз живот“;
5. Удружењу родитеља дјеце и омладине са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја лука“ средства у износу од 2.500,00 КМ за реализацију пројекта „Креативне радионице у дневном центру Моја лука“;
6. Удружењу дистрофичара регије Бањалука средства у износу од 2.380,00 КМ за реализацију пројекта „Стандардизација сервиса подршке за лица са инвалидитетом у локалној заједници“;
7. Удружење грађана Центар за едукацију „Твоја ријеч“, средства у износу од 1.500,00 КМ за реализацију пројекта „Библиотека играчака“.

- Подржани пројекти у 2018. години:

1. Градској организацији слијепих Бањалука средства у износу од 4.850,00 КМ за реализацију пројекта „Самосталност слијепих уз коришћење савремених помагала“;
2. Хуманитарној организацији „Партнер“ средства у износу од 4.750,00 КМ за реализацију пројекта „Буди и ти персонални асистент“;
3. Удружењу „Заједно“ - удружењу за подршку породицама, лицима и заједници у менталном здрављу Бањалука средства у износу од 3.400,00 КМ за реализацију пројекта „Корак ка услузи становања уз подршку“;
4. Удружењу омладине са инвалидитетом „Инфопарт“ Бањалука средства у износу од 4.600,00 КМ за реализацију пројекта „Други међународни театар фест особа са инвалидитетом“;
5. Удружењу обољелих од мултипле склерозе Републике Српске средства у износу од 1.000,00 КМ за реализацију пројекта „Зближимо се уз сликовницу о мултипле склерози“;

- По другом јавном позиву у 2018. години:

1. Градској организацији слијепих Бањалука средства у износу од 1.300,00 КМ за реализацију пројекта „Стар сам али вриједим - не заборави ме“;

- Подржани пројекти у 2019. години:

1. Градској организацији слијепих Бањалука средства у износу од 6.900,00 КМ за реализацију пројекта „Рецимо гласно колико можемо“;

2. Удружењу „Заједно“ - удружењу за подршку породицама, лицима и заједници у менталном здрављу Бањалука средства у износу од 7.000,00 КМ за реализацију пројекта „Унапређење положаја лица са менталним инвалидитетом“;

3. Удружењу за помоћ лицима са аутизмом „Дјеца свјетлости“ средства у износу од 4.000,00 КМ за реализацију пројекта „Унапређење квалитета живота особа из аутистичног спектра“;

4. Савезу за ријетке болести Републике Српске средства у износу од 2.500,00 КМ за реализацију пројекта „Обољели од ријетких болести и родитељи дјете са ријетким болестима“;

5. Удружењу дистрофичара регије Бањалука средства у износу од 6.000,00 КМ за реализацију пројекта „ Приступачност за све - приступачност = укљученост = равноправност“;

6. Удружењу родитеља дјете и омладине са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја лука“ средства у износу од 3.900,00 КМ за реализацију пројекта „Млади са инвалидитетом у заједници“;

7. Удружењу глувих и наглувих регије Бањалука средства у износу од 6.250,00 КМ за реализацију пројекта „Култура глувих“;

8. Удружењу паралигичара регије Бањалука, средства у износу од 2.500,00 КМ за реализацију пројекта „Креативношћу до оснажења“;

9. Организацији ампутираца УДАС Републике Српске средства у износу од 2.200,00 КМ за реализацију пројекта „Унапређење положаја лица са инвалидитетом“;

10. Удружењу ларингектомисаних особа Републике Српске средства у износу од 1.400,00 КМ за реализацију пројекта „Заједно јачи и гласнији“;

Табела бр. 13 Подржани пројекти по јавном позиву

Година	Број подржаних пројеката	Утрошена средства у КМ
2014.	10	18.800,00
2015.	7	14.200,00
2016.	11	13.700,00
2017.	7	19.180,00
2018.	6	19.900,00
2019.	10	42.650,00
Укупно	51	128.430,00

Међународна сарадња

Међународна сарадња се одвијала кроз учешћа на конференцијама, спортским и културним скуповима и подршку пројектима у партнерству Града и UNDP-а у оквиру Регионалног програма локалне демократије – ReLoad.

- У 2014. години подржани су пројекти:

1. Удружења грађана „Ипостасис“ Мобилни стручни тимови за инклузију у образовању дјеце са тешкоћама у развоју у приградским и сеоским подручјима града Бањалука – 55.910,03 КМ
 2. Удружење грађана „Сва дјеца свијета“ HALLIWICK терапијско пливање за дјецу са посебним потребама – 36.661,00 КМ
 3. Удружење родитеља дјеце са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја лука“ 40.727,99 КМ
- У 2017/2018. години подржани су пројекти:
1. Удружење родитеља дјеце са посебним потребама и лица са инвалидитетом „Моја лука“, пројекат „Моја лука“ - 43.348,00 КМ
- У 2018/2019. години подржани су пројекти:
- 1.ХО „Партнер“ „Бањалука инклузивна заједница“, 25.510,00 КМ
 - 2.Удружење за помоћ лицима с аутизмом „Дјеца свјетлости“ 19.131,40 КМ
- У 2019/2020 подржани су пројекти:
- 1.Удружење за помоћ ментално недовољно развијеним лицима Бања Лука пројекат „Сполна едукација - Превенција и подршка“ 19,630.00 КМ
 - 2.КУД "Чајавец" пројекат „Фолклорна инклузивна секција“ - 17,495.00 КМ
 - 3.Удружење дистрофичара регије Бањалука пројекат „(Хоћу, могу и знам да радим)“ - 19,130.00 КМ
 - 4.Градска организација слијетих Бањалука, пројекат „Физичко и духовно оснаживање“ - 19,484.55 КМ

Табела бр. 14 Подржани пројекти по јавном позиву у у оквиру Регионалног програма локалне демократије – ReLoad

Година	Број подржаних пројеката	Утрошена средства у КМ
2014.	3	133.299,02
2017/18.	1	43.348,00
2018/19.	2	44.641,40
2019/20.	4	75.739,55
Укупно	50	297.027,97

ВИЗИЈА

ИЗГРАЂЕНЕ ЈЕДНАКЕ МОГУЋНОСТИ У ЗАЈЕДНИЦИ

МИСИЈА

Примјеном стандарда, усвојених на међународном нивоу и на нивоу РС и БиХ, садржаних у УН Конвенцији о правима лица са инвалидитетом и у другим донесеним правним актима, уз заједничке напоре институција система, корисничких удружења, лица са инвалидитетом, њихових породица и заједнице, треба обезбиједити квалитетнији живот лица са инвалидитетом, укључујући и коришћење њихових расположивих капацитета за интеграцију и стицање добити.

Приоритетне групе:

1. Дјеца и омладина са инвалидитетом

- 1.1. старосна доб до 18 година,
- 1.2. дјеца зависна од туђе његе,
- 1.3. дјеца са менталном заосталошћу, и
- 1.4. омладина до 30 година са посебном пажњом на младе са лаком и умјереном менталном ретардацијом.

2. Одрасли

- 2.1. Лица са комбинованим сметњама,
- 2.2. Лица са проблемима у менталном здрављу,
- 2.3. Лица са менталном ретардацијом,
- 2.4. Лица са физичким и чулним инвалидитетом,
 - Лица са инвалидитетом без здравствене заштите,
 - Лица са инвалидитетом која нису обухваћена уопште подршком (лица са инвалидитетом - која не примају туђу његу и помоћ, глуви и наглуви, хронично обољели, и слично).

ПАРТНЕРИ

Организације особа са инвалидитетом, Градска управа, Скупштина града Бањалука, ЈУ Центар за социјални рад Бањалука, ЈУ Специјална библиотека за слијепа и слабовидна лица Републике Српске, школе и образовни центри, Градска развојна агенција Бања Лука, медији, образовне институције, привреда и услужне дјелатности, превозници, остале организације цивилног друштва, Завод за изградњу Бања Лука, фондови и фондације, утицајни појединци, Поште Српске, М:тел, ЈЗУ Дом здравља Бања Лука, рехабилитациони и хабилитациони центри, ЦБР-центри, ЈУ Завод за запошљавање Републике Српске, ЈУ Фонд за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида Републике Српске, и Фонд здравственог осигурања Републике Српске - Филијала Бањалука.

ЦИЉЕВИ ПЛАНА

1. Подизање свјести о потребама и правима ЛСИ:
 - Јавности,
 - ЛСИ и породице,
 - Укључити у сва креирања политика и планирања на локалном нивоу;
2. Пружити адекватну помоћ кроз сервисе (здравствени, правни, социјални, превоз, савјетовалишта) - свим ОСИ у остваривању њихових права и самосталног живота;
3. Омогућити приступачност - архитектонску и комуникацијску, свим установама и јавним услугама - у складу са потребама ОСИ, (универзални дизајн);
4. Рехабилитовати интергисати и обезбиједити услове за укључивање у све сфере друштва, (култура, спорт, религија, рекреација);
5. Укључити се у постојећу међународну сарадњу - ради размјене искустава и примјене у нашем граду;
6. Развијање плана координације рада организација ЛСИ, и праћење и процјена програма.;
7. Обезбиједити инклузију за све типове инвалидитета у образовање;
8. Запошљавати ЛСИ примјеном Закона о радном оспособљавању запошљавању инвалида, и запошљавање уз подршку;
9. Развити програме обуке - за особље медицинских, социјалних, локалних, образовних, сензибилизација и развој превентивних програма.

**Акциони план за унапређење положаја лица са инвалидитетом
у граду Бањалуци за период 2020-2026. године**

Циљ 1. Подизање свјести о потребама и правима ЛСИ: Јавности, ЛСИ и породице, Укључити у сва креирања политика и планирања на локалном нивоу					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
1.1 реализовати антистигма пројекте - на локалном нивоу и шире	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Организације ЛСИ	Број реализованих пројеката у којима је садржана антистигма	Пројектне активности, донаторска средства	2020-2026.
1.2 семинари за ЛСИ и њихове породице; 1.3 брошуре, леци и плакати; 1.4 дистрибуција материјала на брајевом писму за званичне састанке по потреби	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, организатори активности	Организације ЛСИ	Број реализованих пројеката	Пројектне активности, донаторска средства	2020-2026.
1.5 подршка - за знаковног тумача за ТВ емисије на дневном нивоу 1.6 медијско експонирање ЛСИ путем РТВ емисија 1.7 организовање емисије на радију; 1.8 посебно у дјечијем програму укључити питања инвалидитета 1.9 едукација новинара, едукација ЛСИ за представљање у медијима	РТРС Организације ЛСИ медији Медији, Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	-Удружење глувих и наглувих регије Бањалука -медији -Организације ЛСИ, медији	Уведен знаковни тумач Број емисија у којима учествују ЛСИ Одржане едукације	Оквирни буџети, пројектне активности, донаторска средства	2020-2026.
1.10 израда заједничке фејсбук групе за ЛСИ у Бањалуци 1.11 подршка издавању информативних гласила	Организације ЛСИ, Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Градска управа	Израђена фејсбук група	Средства за програмске/пројектне активности, донаторска средства	2020.

1.12 организација кутурних дешавања у Специјалној библиотеци за слијепа и слабовида лица Републике Српске која ће окупљати и лица без инвалидитета, а представљена путем медија	Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, Министарство просвјете и културе	Број реализованих активности	Оквирни буџети, пројектне активности, донаторска средства	2020-2026.
Циљ 2. Пружити адекватну помоћ кроз сервисе (здравствени, правни, социјални, превоз, савјетовалишта) свим ЛСИ у остваривању њихових права и самосталног живота					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
2.1. омогућити комплетне стоматолошке услуге за лица са интелектуалним потешкоћама (поправка зуба, протетика и др.)	ЈЗУ Дом здравља	Градска управа и Организације лица са инвалидитетом ЈУ Центар за социјални рад Бањалука	Унапређене услуге протетике и бесплатна за лица интелектуалним са потешкоћама	Оквирни буџети	2020-2021.
2.2. омогућити право првенства код љекара за све лица са инвалидитетом без обзира на начин стицања инвалидитета	ЈЗУ Дом здравља	Градска управа и Организације лица са инвалидитетом	-Управни одбор Дома здравља донио одлуку о праву првенства свих лица са инвалидитетом и лица која долазе у њихово име код љекара -Иницирати измјене закона којим се регулишу права првенства	-	2020-2021.
2.3. оснивање заједничког субјекта, који би пружао услуге социјалне заштите - на нивоу Града,	Градска управа	ЈУ Центар за социјални рад организације ЛСИ које пружају социјалне услуге	-приједлог 1.: Да Град буде оснивач посебне установе за услуге дневног збрињавања, гдје ће се пружати стручне услуге, али и развијати нове услуге и пратити постојеће које пружају партнери. -приједлог 2.: Оснивање посебног одјељења унутар ЈУ	1.800.000,00 1.200.000,00	2020-2023.

			Центра за социјални рад Бања Лука		
2.4. развој програма раног раста и развоја у циљу ране детекције дијагностике и интервенције за дјецу са сметњама у развоју	Министарство здравља и социјалне заштите	ЈЗУ Дом здравља ЈУ Центар за социјални рад организације ЛСИ које пружају социјалне услуге, Министарство просвјете и културе, Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора, ЈУ Центар "Заштити ме" Бања Лука	-оснивање савјетовалишта које пружа услуге дјецы са сметњама у развоју- Центра за рани раст и развој	Оквирни буџети, донаторска средства	2020-2026.
2.5. становање уз подршку и социјално становање	Градска управа, ЈУ Центар за социјални рад	Организације лица са инвалидитетом које пружају социјалне услуге	-Успостављање услуге Предах – могуће је изградњом и оснивањем Установе за услуге дневног збрињавања -Успостављање становања уз подршку - могуће је изградњом и оснивањем Установе за услуге дневног збрињавања -Омогућавање социјалног становања реализацијом стратегије Социјалног становања	Оквирни буџети, донаторска средства	2020-2021. 2021-2026. 2020-2026.
2.6. Ставити у приоритет финансирање социјалних услуга и новчаних давања појединцима	Одјељење за финансије и ЈУ Центар за социјални рад Бања Лука		-стављање у приоритет (финансирање социјалних услуга), -подршка лицима која нису обухваћена	-Посебно планирана средства	2020-2026.

			постојећим давањима		
2.7. Наставити са развојем програма за дневно збрињавање (хранитељство, дневни центри помоћ у кући, персонална асистенција,итд)	ЈУ Центар за социјални рад Бања Лука	Организације цивилног друштва	2 обука за специјализовано хранитељство -наставити развијање услуга које је ЦСР започео: дневне центре, персоналну асистенцију, помоћ у кући, - развијати програме подршке у руралним срединама	35000,00 КМ сваке друге године - Повећање износа на овим ставкама 65 000,00 КМ на сваке друге године - Пројектна средства до доношења најповољнијег модела, на годишњем нивоу 30.000,00 КМ	2020-2026.
2.8. унаприједити права лица са инвалидитетом кроз право на инвалиднину која се састоји од личне инвалиднине, накнаде за помоћ и његу другог лица и ортопедског додатка	Надлежна министарства	Јавне установе	Увођење нових права за лица са инвалидитетом	Оквирни буџети	2019.
Циљ 3. Омогућити приступачност свим установама и јавним услугама у складу са потребама ЛСИ (универзални дизајн)					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	ОДГОВОРНИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
3.1 Наставити прилагођавање улаза и тоалета у објектима Дома здравља	Дом здравља Бањалука	Организације лица са инвалидитетом	-Праћење на годишњем нивоу броја прилагођавања и начина прилагодбе приликом реконструкције амбуланти или у оквиру осталих објеката	Оквирни буџети	2024.
3.2 Подржати финансијски прилагођавање школа за потребе лица са инвалидитетом	Градска управа	Актив директора основних школа, Актив директора средњих школа, Организације лица са инвалидитетом	-Број прилагођених објеката рампама, лифтовима, -Број прилагођених школа постављањем тактилних ознака унутар школе	На годишњем нивоу 50. 000,00 КМ	2020-2026

3.3 Измјена Одлуке о јавном превозу лица и ствари на подручју Града Бањалука бр 07-013-430/18 од 05.09.2018. г. којом ће у потпуности бити јасно упутство за улазак у јавни превоз	Градска управа, Одјељење за саобраћај и путеве	Јавни превозници и Организације лица са инвалидитетом	- Одлука усаглашена са свим партнерима и усвојена на Скупштини града	-	2020.
3.4 Ревидиран уговор за Ин таксим и обезбијеђен превоз у двије смјене	Градска управа, Одјељење за саобраћај и путеве		-Провјерен квалитет Ин Таксија -Увођења ГПС –а -Проширење потреба са ангажманом превозника на неколико сати у току дана	Оквирни буџети	2021.
3.5 Омогућити доступност комерцијалних таксија за грађане са инвалидитетом	Градска управа, Одјељење за саобраћај и путеве	Удружења таксиста, Организације лица са инвалидитетом	- Број таксија који су приступачни за лица са инвалидитетом -Стимуланс за таксисте који су прилагодили ауто и возе лица са инвалидитетом -Укљученост таксија у превоз за потребе корисника на посао, дневне центре и слично	15 000,00 КМ на годишњем нивоу	2020-2026
3.6 Оспособљавање семафора звучном сигнализацијом	Одјељење за саобраћај и путеве	Организације лица са инвалидитетом	- Израђена пројекта документација за мјере од 3.6. до 3.9.	300 000,00 КМ	2020.
3.7 Покренути рад говорних програма у градском превозу	Јавни превозници	Јавни превозници, ЈП Путеви	- Припремљен пројекат који се путем ЈЕР-а и других могућности може финансирати од старне донатора (Јапанска влада, ИПА и други)	Средства планирати на основу израђене пројектне документације	2021-2026.
3.8 Тактилним стазама повезати центар града са установама у ужем дијелу града	Одјељење за саобраћај и путеве		-Број прилагођених станица на годишњем нивоу	У оквиру редовног одржавања апликације	2021-2026.
3.9 Прилагодити аутобуске станице за правилан улазак аутобуса и стајање уз тротоар како би лица са отежаним кретањем или корисници помагала лакше улазили у аутобусе	Одјељење за саобраћај и путеве				
3.10 На апликацију БЛ БУС унијети податке о приступачним линијама и аутобусима	Одјељење за саобраћај и путеве		- Унесене ознаке на годишњем нивоу		

3.11 Упутство за минимум приступачности када Градска управа додјељује средстава заједницама етажних власника за одржавање (рампе на прилазу, ознаке у лифту нарајевом писму и слично)	Одјељење за комуналне послове	Организације лица са инвалидитетом Пројектанти и извођачи радова	Израђено упутство и дио је услова које морају захтјеви за суфинансирање реконструкције испуњавати	-	2021.
3.12 Обуке за кретање са бијелим штапом и рад на рачунару са говорним софтвером	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Организације лица са инвалидитетом, Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица РС	- одржана најмање једна обука годишње, - одржан најмање један курс годишње за 20 корисника	Пројектна средства која се додјељују путем јавног позива 5.000,00 КМ на годишњем нивоу	2020-2026.
Циљ 4. Рехабилитовати, интегрисати и обезбиједити услове за укључивање у све сфере друштва, (култура, спорт, религија, рекреација, туризам)					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
4.1 културни догађаји, и обиљежавања историјских и међународних дана 4.2 обезбиједити приступ објектима културе (НУБ, довршити прилагођавање Дома омладине и др.)	- Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, - Министарство образовања и културе - Одјељење за комуналне послове	Градске институције	- Најмање 2 догађаја годишње - Обезбиједити приступ свим објектима до краја 2026.	Оквирни буџети, пројектне активности, донаторска средства	2020-2026.
4.3 интеграција ОСИ кроз веће учешће у културним, спортским и туристичким манифестацијама (нпр. Љето на Врбасу, филмски фестивал и сл.) 4.4 стимулисати - мини пројектима, развој ових сфера 4.5 проширење туристичке понуде са прилагођеним смјештајним капацитетима	- Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, надлежне установе културе на подручју града, ТОБЛ	установе, надлежне републичке институције, друштвено – одговорне компаније, организације цивилног друштва, приватни партнери	- Најмање 3 манифестације годишње - Најмање 2 пројекта годишње	5000,00 КМ на годишњем нивоу за додатне трошкове за учешће ЛСИ	2020-2026.
4.6 обезбиједити приступачно кино (Биоскоп „Палас“ и др.)	- Биоскоп „Палас“	- Организације ЛСИ	- Обезбијеђена приступачност	Оквирни буџети, донаторска средства	2020-2022.

<p>4.7 Подржати рад спортских организација лица са инвалидитетом - на нивоу града (вредновање спортских резултата, суфинансирање програмских активности и набавке специфичне опреме за различите врсте спортских активности ЛСИ)</p> <p>4.8 промоција спорта и спортских активности за ЛСИ</p> <p>4.9 обезбиједити приступ спортским објектима</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт - Спортске организације ЛСИ - Одјељење за комуналне послове 	<ul style="list-style-type: none"> - Спортске организације ЛЦИ - Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт - ЈУ Спортски центар „Борик“ и Обилићево 	<p>Израђена правила како стимулирати спорт за ЛСИ</p> <p>Обезбијеђен приступ свим објектима до краја 2026. године</p> <ul style="list-style-type: none"> - Организоване промотивне акције на јавним мјестима 	<p>3000,00 КМ за трошкове промотивних акција на јавним мјестима</p>	<p>2020-2026.</p>
<p>Циљ 5. Укључити се у постојећу међународну сарадњу ради размјене искустава, и примјене у нашем граду</p>					
<p>МЈЕРА/АКТИВНОСТ</p>	<p>НОСИОЦИ</p>	<p>ПАРТНЕРИ</p>	<p>ИНДИКАТОРИ</p>	<p>СРЕДСТВА</p>	<p>ПЕРИОД</p>
<p>5.1 укључити организације ОСИ - у сарадњу са градовима партнерима кроз учешће на конференцијама, округлим столовима и сл.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Кабинет градоначелника, Одсек за регионалну и међународну сарадњу, Одјељење за културу, туризам и социјалну политику 	<p>Градске институције и установе, надлежне републичке институције, друштвено – одговорне компаније, организације цивилног друштва,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Најмање 2 догађаја годишње 	<p>Оквирни буџети, Донаторска средства</p>	<p>2020-2026.</p>
<p>5.2 пројекте развоја - у сарадњи са Европском унијом и страним донаторима</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, ЈУ Центар за социјални рад, организације ОСИ 	<p>међународни донатори</p>	<p>Број пројеката који се финансирају средствима међународних донатора и да ли су усклађени са овим планом</p>	<p>Оквирни буџети, Донаторска средства</p>	<p>2020-2026.</p>

Циљ 6. Развијање плана координације рада организација ЛСИ и праћење и процјена програма					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
6.1 редовно извјештавати Скупштину града о напретку на реализацији Плана	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Ресорна одјељења Градске управе, ЈУ Центар за социјални рад	Број разматраних информација од Скупштине града	-	2020-2026.
6.2 у извјештајима градских установа, организационих јединица извјештавати о активностима у реализацији плана	ЈУ Центар за социјални рад, Одјељење за саобраћај и путеве	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Број разматраних извјештаја и информација од Скупштине града	-	2020-2026.
6.3 мини програме за јачање капацитета организација ЛСИ	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Организације ЛСИ	Број семинара и радионица које су организације ,организовале, Број новозапослених ЛСИ на пројектима, Набавка нове опреме за рад организација ЛСИ	Оквирни буџети, пројектне активности, донаторска средства	2020-2026.
6.4 обезбјеђење буџетских средстава у локалној заједници за реализацију пројеката са властитим учешћем на локалном и међународном нивоу	Одјељење за локални економски развој и стратешко планирање	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику, јавне установе	Обезбјеђена средства и број захтјева за повлачење средстава	20.000,00 КМ	2020-2026.
6.5 унапређење критеријума за вредновање рада корисничких удружења	Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Организације ЛСИ	Упутство	-	2020-2026.
Циљ 7. Обезбиједити инклузију за све типове инвалидитета у образовање					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
7.1 Набавка прилагођених учила за школовање дјеце у инклузивном образовању и набавка тифлотехничких помагала која се не могу набавити преко Фонда здравствене заштите	Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт Одјељење за културу, туризам и социјалну политику	Организације лица са инвалидитетом, Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица РС	- Број дјеце којој је обезбјеђена помоћ за набавку помагала, - Пројекти којим је за циљ реализација мјере -Број једнократних	Пројектна средства која се додјељују путем јавног позива Средства	2020.-2026.

	ЈУ Центар за социјални рад		помоћи одобрених у ЈУ Центар за социјални рад за ову намјену	намијењена за једнократне новчане помоћи	
7.2 Едукација наставног и ван наставног особља за рад са дјецом са посебним потребама	Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт Центар Заштити ме, ЈУ Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора	Организације лица са инвалидитетом, Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица РС	- Број одржаних едукација на годишњем нивоу најмање једна годишње, - Број лица које су прошле обуку најмање 20 годишње	Пројектна средства која се додјељују путем јавног позива	2020.-2026.
7.3 Успостављање услуге Центар за знаковне тумаче у складу са Законом о знаковном језику РС	Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт,	Градска организација глухих и наглухих Бањалука ЈУ Центар за образовање и васпитање и рехабилитацију слушања и говора	- Основан Центар за знаковне тумаче који пружа услуге корисницима и јавним установама града	Пројектна средства у првој години Након тога планирати средства на годишњем нивоу око 20 000,00 КМ за рад једног запосленог знаковног тумача и друге.	2020. 2021-2026.
7.4 Унаприједити могућности образовања одраслих лица са инвалидитетом	Раднички универзитете и Центар за професионалну рехабилитацију	Организације лица са инвалидитетом	- Број лица која су прошла преквалификацију или додатно образовање	Пројектна средства 5000,00 КМ сваке треће године	2020-2026
Циљ 8. Повећати број запослених лица са инвалидитетом примјеном Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању инвалида Републике Српске					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
8.1 Формирати радну групу која би у сарадњи са организацијама ЈСИ понудила програм унапређења запошљавања лица са инвалидитетом на локалном нивоу	Градска управа Одјељење за привреду, Завод за запошљавање Бањалука	Фонд за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида Републике Српске, Центар за	-Успостављена сарадња између републичких и градских локалних власти у циљу унапређења запошљавања лица са	-	2020-2021.

		професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида Бањалука, Организације лица са инвалидитетом, Агенција за развој села, Агенција за мала и средња предузећа, ЈУ Центар за социјални рад Бањалука	инвалидитетом -Понуђен програм унапређења запошљавања на нивоу Бањалуге за лица пријављена на Завод за запошљавање, - Понуђено рјешење за подршку у запошљавању лицима са интелектуалним потешкоћама		2021-2026.
8.2 Унапређење циљаних програма запошљавања специфично за лица са инвалидитетом	Завод за запошљавање – Филијала Бањалука Градска управа	УДАС СЕЦ	-Предност за лица са инвалидитетом у програмима који се покрећу за лица са инвалидитетом -Планирање увећаних средстава за стимуланс запошљавању лица са инвалидитетом		2020-2021.
8.3 Семинари, едукације и округли столови на тему запошљавања лица са инвалидитетом	Организације лица са инвалидитетом Завод за запошљавање Филијала Бањалука	УДАС СЕЦ Организације лица са инвалидитетом	- Број одржаних семинара, округлих столова, - Број учесника на свим активностима	Пројектна средства на годишњем нивоу 2500,00	2020-2026
8.4 Унапређење услуга информисања и савјетовања лица са инвалидитетом о могућностима запошљавања и подршке запошљавању, Волонтирање лица са инвалидитетом	Завод за запошљавање Филијала Бањалука	УДАС СЕЦ Организације лица са инвалидитетом	- У оквиру савјетовања и информисања о запошљавању обезбијеђено информисање ЛСИ о могућностима примјене Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању инвалида РС,		2020-2026

			- Број лица која волонтирају у оквиру пројеката		
Циљ 9. Развити програме обуке за особље медицинских, социјалних, сензибилизација и развој превентивних програма					
МЈЕРА/АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ	ПАРТНЕРИ	ИНДИКАТОРИ	СРЕДСТВА	ПЕРИОД
.1 подршка пројектима обуке особља ЈЗУ Дом здравља, ЦСР, поште, и друге јавне установе, користећи сопствене капацитете у институцијама и удружењима корисника на годишњем нивоу	- Организације лица са инвалидитетом	Јавне установе и установе на локалном нивоу	- Број обука на годишњем нивоу најмање двије - Број лица које су прошле обуку	Пројектна средства 10.0000,00 КМ	2020-2026.
.2 омогућити активно учешће корисничких удружења у изградњи ресурса за превенцију, лијечење, смјештај и социјалну заштиту лица са инвалидитетом	Градска управа	Јавне установе и установе на локалном нивоу	- Годишњи извјештаји организација лица са инвалидитетом, - Извјештаји установа на локалном нивоу		2020-2026.
.3 примјена Протокола о поступању и сарадњи надлежних институција и организација са циљем унапређења мултисекторског приступа социјалне заштите и инклузије увођењем рефералног механизма на подручју Града Бањалуке	Градска управа	Јавне установе и установе на локалном нивоу	- Извјештај о примјени Протокола		2020-2026.
9.4 развој социјалних занимања и других занимања - која су везана за подршку лицима са инвалидитетом	Градска управа	СЕЦ, Раднички универзитет	- Стипендирано 10 особа за обуку за социјална занимања	6000,00 на годишњем нивоу као једнократна помоћ	2020-2026.